

Biblioteka

SPECIJALNA IZDANJA

7

Urednik

Borislav Pantić

Žil Vern
IZABRANA
DELA

Čarobna
knjiga

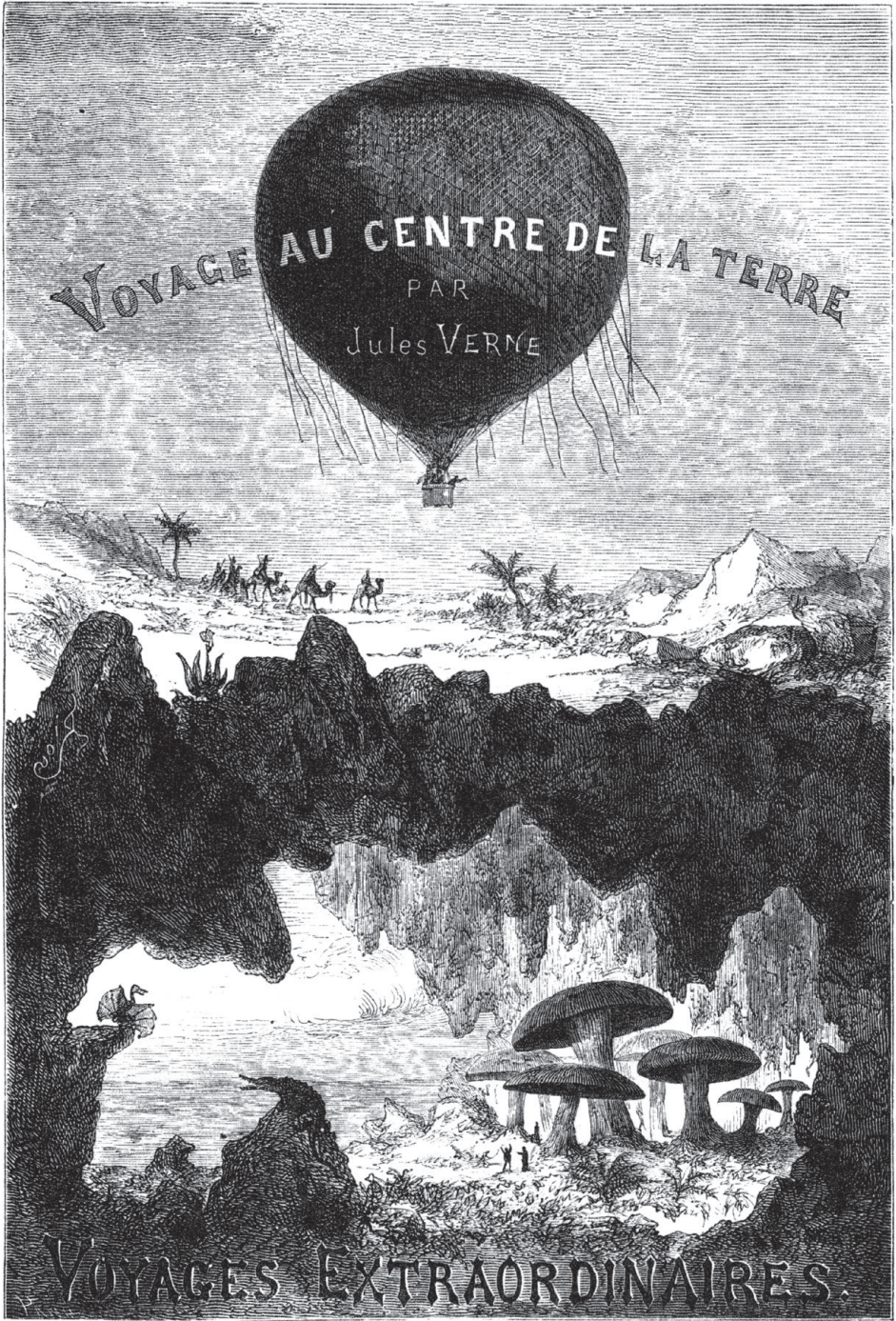

PUTOVANJE
U
SREDIŠTE
ZEMLJE

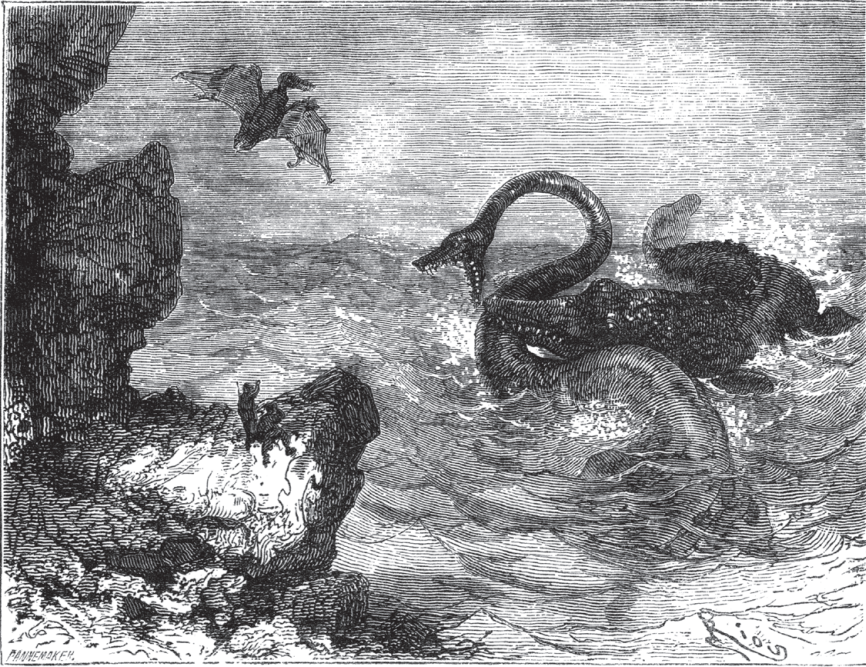
Ilustracije
Eduar Riju

Prevod
Nikola Banašević

VOYAGE AU CENTRE DE LA TERRE
PAR
Jules VERNE

VOYAGES EXTRAORDINAIRES.

I

U NEDELJU, 24. MAJA 1863. godine, moj ujak profesor Lidenbrok trkom se vrati svojoj kućici koja se nalazila u jednoj od drevnih ulica stare gradske četvrti Hamburga, Kenigštrase br. 19.

Dobra Marta morala je pomisliti da je zadocnila jer je ručak bio tek počeo da se krčka na šporetu u kuhinji.

„Taman posla”, rekoх u sebi, „moj ujak, od koga nema nestrpljivijeg čoveka na svetu, počće da zapomaže, ako je gladan.”

„Zar je to gospodin Lidenbrok?!”, uzviknu zaprepašćeno dobra Marta, odškrinuvši vrata trpezarije.

„Da, Marta, ali ručak ne mora da bude gotov jer još nema dva sata. Tek što je pola sata otkucalo na Svetom Mihailu.”

„A zašto li se onda gospodin Lidenbrok vratio?”

„Verovatno će nam sam kazati.”

„Ah, evo ga! Ja pobegoh! Gospodine Aksele, umirite ga!” I dobra se Marta vrati u svoju kuvarsku laboratoriju. Ostadoх sam. Ali moj nešto neodlučni karakter nije mi dopustio da umirujem najljućeg profesora na svetu.

Zato sam i hteo da se popnem oprezno u svoju sobicu kad zaškripaše vrata s ulice; pod krupnim koracima zatresoše se drvene stepenice, a domaćin, prošavši kroz trpezariju, pojuri odmah u svoj kabinet za rad.

Brzo u prolazu baci u jedan ugao svoj štap s drškom kao klešta za lomljenje lešnika, svoj veliki šešir sa zgužvanim dlakama – na sto, a svome sestriću gromko doviknu:

„Aksele, dođi ovamo!”

Nisam imao vremena ni da se s mesta pomaknem, a profesor se već nestrpljivo razdera:

„Šta?! Još nisi došao?”

Potrčah u kabinet svoga strašnoga učitelja. Priznajem rado da Oto Lidenbrok nije bio rđav čovek; ali ako se ne promeni, u šta nije verovati, umreće kao okoreli čudak.

Bio je profesor u Johaneumu, predavao mineralogiju i redovno, jednom ili dvaput na času, praskao od ljutine. Ne zato što se brinuo da mu učenici redovno posećuju lekcije, niti da ga pažljivo slušaju, niti da postignu docnije neki uspeh; ove ga pojedinosti nisu mučile. Predavao je „subjektivno”, kako kaže jedan nemački filozofski izraz, za sebe, a ne za druge. Bio je to sebičan naučnik, pravi bunar nauke, čiji je đeram škripao kad ste hteli da iz njega nešto izvučete: jednom rečju, tvrdica.

Nađe se još pokoji profesor te vrste u Nemačkoj.

Moj ujak, na nesreću, teško je govorio, ne toliko u užem krugu koliko pred nekim skupom, a to je grdna mana za govornika. Doista, u svojim izlaganjima u Johaneumu profesor je često zastajao; borio se s nekom jogunastom rečju koja nije htela da mu sklizne preko usana, s nekom od onih reči koje se opiru, nadmu i na kraju iziđu u obliku neke nimalo naučne psovke. To je bio povod za praskanje.

U mineralogiji ima dosta polugrčkih, polulatinških termina za izgovor, onih grubih naziva koji bi pesniku odrali kožu sa usana. Neću da ogovaram ovu nauku. I ne pomišljam na to. Ali kad se nađe pred romboedarskim kristalizacijama, retinoasfaltskim smolama, galenitima, fangazitima, molibdotima olova, tungstatima mangana i titanitima cirkona – i najveštiji jezik može da se zaplete.

Elem, u varoši su znali za ovu bezazlenu manu moga ujaka. I zloupotrebljavali su je i jedva čekali da nađe neko opasno mesto, pa da on padne u jarost i da se svi smeju – što nije mnogo ukusno, čak ni za Nemce. Uvek je bilo prepuno slušalaca

Oto Lidenbrok bio je visok, mršav čovek.

na Lidenbrokovim predavanjima – ali koliko je njih revnosno dolazilo samo da se razonodi profesorovim gromoglasnim praskanjem!

Kako mu drago, moj ujak bio je, moram to naglasiti, pravi naučnik. Iako je ponekad lomio pojedine minerale, probajući ih suviše naglo, on je pored genijalnosti geologa imao oko mineraloga. Sa svojim čekićem, svojim čeličnim dletom, svojom magnetskom iglom, svojom duvaljkom i bočicom azotne kiseline, bio je sila čovek. Po lomljivosti, po izgledu, po tvrdoći, po topljivosti, po zvuku, po mirisu, po ukusu nekog minerala on bi ga bez oklevanja uvrstio u jednu između šest stotina vrsta za koje zna današnja nauka.

Zato se Lidenbrokovo ime i pominjalo s mnogo uvažanja po gimnazijama i nacionalnim udruženjima. Gospoda Hamfri Dejvi, Fon Humbolt, kapetani Frenklin i Sabin – nisu propuštali da ga posete kad su prolazili kroz Hamburg. Gospoda Bekerel, Embelmen, Brujster, Dima, Miln Edwards, Sent Kler Devil – voleli su da s njim porazgovaraju o najzanimljivijim pitanjima iz oblasti hemije. Ova mu je nauka zahvalna za mnoga lepa otkrića, a 1853. izišla je u Lajpcigu *Rasprava o višoj kristalografiji* od profesora Ota Lidenbroka, u velikom folio-formatu sa slikama, koja nije pokrila troškove svog izdavanja.

Dodajte tome da je moj ujak bio upravnik mineralo škog muzeja gospodina Struvea, ruskog ambasadora, jedne dragocene zbirke na glasu u celoj Evropi.

Eto kakva je ta osoba koja me je nestrpljivo viknula. Zamislite visoka, mršava čoveka čeličnog zdravlja, mladički plave kose, koja je njegovih pedesetak leta smanjivala za čitavih deset godina. Svojim krupnim očima neprekidno je kolutoa iza velikih naočara; dug i šiljasti nos ličio mu je na oštricu; zli jezici su pričali da mu je magnetičan i da privlači sitno gvožđe. Čista kleveta: uvlačio je samo duvan, ali, istinu da kažemo, u velikoj količini.

Ako dodam da je moj ujak pravio matematičke korake od pola hvata¹, i ako kažem da je, koračajući, držao čvrsto stegnute pesnice, što je znak neobuzdana temperamenta, upoznaćete ga toliko da nećete zaželeći njegovo društvo.

Stanovao je u svojoj kućici u Kenigštrase, sagrađenoj pola od drveta pola od cigle, sa zupčastim zabatom; ona je gledala na jedan od onih krivudavih kanala što se ukrštaju usred najstarije gradske četvrti Hamburga, koju je, srećom, poštedeo požar 1842. godine.

Istina, kuća je bila malo nakrivljena i prolaznicima pokazivala trbuh; krov joj je bio naheren kao kačket kakvog studenta, člana Tugendbunda²; položaj njenih uspravnih linija nije mnogo zadovoljavao; ali, uglavnom, dobro se držala, zahvaljujući jednom starom brestu, čvrsto užlebljenom u glavni zid, a čiji su se cvetni pupoljci probijali s proleća kroz prozorska okna.

Moj ujak je bio dosta bogat, koliko to može biti jedan nemački profesor. Kuća je bila potpuno njegova sa svim onim što je bilo u njoj. A u njoj smo bili: kumče Grojbena, mlada sedamnaestogodišnja Virlandanka, dobra Marta i ja. U svom dvostrukom svojstvu nećaka i siročeta, ja sam mu postao pomoćnik i preparator u njegovim eksperimentima.

¹ Jedan hvat iznosi približno 1,9 metara. (Prim. ur.)

² Tugendbund (Savez vrline) – prusko patriotsko udruženje, organizovano kao tajno društvo kvazimasonskog tipa. (Prim. ur.)

Stanovao je u svojoj kućici u Kenigštrase.

Priznaću da sam s mnogo volje zagrizao u geološku nauku; imao sam u žilama krvi pravog mineraloga, i nije mi nikad bilo dosadno u društvu mog dragocenog kamenja. Sve u svemu, moglo se srećno živeti u kućici u Kenigštrase, i pored nestrpljivosti u karakteru njenog sopstvenika, jer, iako je to ispoljavao na pomalo grub način, on me je ipak voleo. Ali ovaj čovek nije znao čekati, i više mu se žurilo no i samoj prirodi.

Kad bi, aprila meseca, posadio u saksijama od fajansa u svom salonu koji struk rezede ili ladoleža, išao bi svakog jutra da ih vuče za listove da bi im ubrzao rastenje. Takvog čudaka morali ste bez pogovora slušati. Pojurih dakle u njegov kabinet.

II

OVAJ KABINET BIO JE PRAVI muzej. Svi primerci mineralnog carstva nosili su tu etikete i bili savršeno raspoređeni prema glavnoj podeli na upaljive, metalne i litoidne minerale.

Kako sam poznao ove igračkice mineraloške nauke! Koliko sam puta, mesto da se zabavljam sa svojim vršnjacima, čistio sa uživanjem ove grafitne, ove antracite, ove ugljene, ove lignite, ove tresete! A tek bituminozne smole, organske soli koje je trebalo sačuvati od najmanjeg truna prašine! I ove metale, od gvožđa do zlata, čija se relativna vrednost gubila pred savršenom jednakošću naučnih primeraka! I sve ovo kamenje, koje bi bilo dovoljno da se ponovo ozida kuća u Kenigštrase, čak i sa još jednom sobom, koja bi mi dobro došla!

Ali ulazeći u kabinet, nisam mislio na ove divote. Samo mi je ujak bio u pameti. Bio je utonuo i svoju veliku fotelju, obloženu utrehtskim somotom, i držao u ruci jednu knjigu koju je posmatrao s dubokim divljenjem.

„Kakva knjiga! Kakva knjiga!”, uzvikivao je on.

Ovaj me uzvik podseti da je profesor Lidenbrok bio i biblioman u slobodnim časovima; ali je stara knjiga u njegovim očima imala vrednosti samo ako ju je bilo nemoguće naći, ili je bar razumeti.

„No”, reče mi on, „zar ne vidiš? Našao sam jutros neocenljivo blago prevrćući po dućanu Jevrejina Hevelijusa.”

„Divno!”, odgovorih ja s neiskrenim oduševljenjem. Doista, našto sva ova buka oko jednog starog kvarto-formata, čiji hrbat i korice izgledaju kao da su od grube teleće kože, oko jedne žućkaste knjižurine iz koje visi nekakva izbledela pantljika?

Međutim, profesor nije prestajao s uzvicima divljenja.

„Pogledaj”, govorio je postavljajući samom sebi pitanja i odgovarajući, „zar ovo nije lepo? Da, krasno! I kakav povez! Zar se knjiga ne otvara lako? O da, jer se lepo otvara na makar kojoj stranici! Ali da li se dobro zatvara? Da, jer su korice i listovi tako dobro spojeni u jednu celinu da se nigde ne odvajaju i ne razilaze.

A ovaj hrbat koji nije nigde napukao posle sedam stotina godina otkad postoji! Ah, ovo je povez kojim bi se mogli podičiti Bozerijan, Klos ili Purgold!”

Govoreći tako, moj ujak je čas otvarao, čas zatvarao staru knjigu. Morao sam da ga bar upitam za njenu sadržinu, iako me baš nikako nije interesovala.

„A kakav je naslov ove divotne sveske?“, zapitah ja s toliko naglog oduševljenja da je moralo izgledati izveštačeno.

„Ovo delo“, odgovori moj ujak padajući u vatru, „to je *Heims Kringla* od Snora Turlesona, čuvenog islandskog pisca dvanaestog veka! To je hronika norveških prinčeva koji su vladali Islandom!”

„Istina!“, uzviknuh što sam bolje mogao. „I to je bez sumnje prevod na nemački jezik?”

„Taman!“, odgovori hitro profesor. „Prevod! A šta će mi prevod? Kome treba prevod? To je originalno delo na islandskom jeziku, tom divnom narečju, bogatom i prostom u isto vreme, koje dozvoljava najraznovrsnije gramatičke kombinacije i brojne promene reči!”

„Kao i nemački“, primetih obazrivo, ali dosta srećno.

„Da“, odgovori moj ujak slegnuvši ramenima, „ne računajući da islandski jezik ima tri roda kao grčki i da mu se menjaju i osobna imena kao u latinskom!”

„Ah!“, rekoh ja, malo pokoleban u svojoj ravnodušnosti, „a da li su slova u ovoj knjizi lepa?”

„Slova! Ko te pita za slova, nesrećni Aksele? Baš su slova u pitanju! Ah, ti misliš da je ovo štampana knjiga? Ali, neznalico, ovo je rukopis, i to runski rukopis!”

„Runski?”

„Da! Hoćeš li me sad pitati da ti objasnim ovu reč?”

„I ne pomišljam“, odgovorih na to tonom čoveka koji je povređen u svome samoljublju.

Ali moj ujak produži bez predaha i obavesti me, i pored moje želje, o stvarima za koje mi nije bilo mnogo stalo da ih znam.

„Rune su“, nastavi on, „pisana slova koja su nekad upotrebljavana na Islandu, a predanje kaže da ih je izmislio sam Odin! Ali pogledaj i divi se, bezbožniče, ovim znacima koje je dala mašta jednoga boga!”

Taman sam pomišljao, verujte mi, da, umesto ikakva drugog odgovora, padnem ničice – ta se vrsta odgovora mora dopasti i bogovima i kraljevima, jer ima to preimućstvo da ih zbunjuje – kad se desi nešto što naglo promeni tok našeg razgovora.

To „nešto” bio je jedan zamazani pergament koji iskliznu iz knjige i pade na pod. Moj se ujak baci na tu prošaranu sitnicu s pohlepom koju je lako razumeti. Neki stari dokumenat, skriven možda još od drevnih vremena u ovoj staroj knjizi, morao je imati veliku vrednost u njegovim očima.

„Šta je ovo?”, uzviknu on.

I, u isto vreme, razvijao je na stolu jedan pergament, pet palaca³ dug, a tri širok, na kome su bila poređana, u kosim redovima, neka zbrkana slova.

Donosim njihov tačni faksimil. Hoću da obelodanim ove neobične znake jer su oni naveli profesora Lidenbroka i njegova sestrića da preduzmu najčudniju ekspediciju devetnaestoga veka:

Ж. А К П П Ч	Х У А Т П Т П	У Т Т Р І Б П
У Ј Т Ч Ч У Ф	П А Т Т І Т Ф	А І Т Б А Г Т
Г Т Ч Т У А	Т Т А Т Т Т Ч	У П Р Б А А А
Т У Т А Т Т І	А П Т Т Р Т	А А І П Ч Т
Т Т П Т Т А	. А Ч Р А Р	І Т Т Т Б Ч
Р Р Б А У І	Т Т П Т П П	Ф А Т А Т П
Б Т , І Т Р	А Ч Т І Б А	У Т Б І І І

Profesor se zagleda nekoliko trenutaka u ovaj niz slova, zatim reče izdižući naočare:

„Ovo su rune; ovi su znaci sasvim istovetni s onim znacima u rukopisu Snopa Turlesona! Ali... šta ovo može značiti?”

Pošto mi se činilo da su rune izmislili naučnici da bi opsenili neupućen svet, nije mi bilo krivo kad sam video da moj ujak ništa od toga ne razume. Izgledalo mi je bar tako po pokretima njegovih prstiju, koji su počeli da se strahovito pokreću.

„To je, međutim, staroislandski!”, promrmlja on kroz zube.

A profesor Lidenbrok je morao biti dobar znalac toga jezika jer je važio za pravog poliglota. Nije da je govorio tečno dve hiljade jezika i četiri hiljade narečja koja se upotrebljavaju na Zemljinoj površini, ali je ipak dosta znao.

³ Jedan palac = 2,54 cm. (Prim. ur.)

Jasno je bilo da će se pred ovom teškoćom ispoljiti sva plahovitost njegova karaktera, i taman sam očekivao da počne praskati kad na malom časovniku na kaminu otkuca dva sata.

Odmah zatim dobra Marta otvori vrata kabineta i reče:

„Supa je na stolu.”

„Dođavola”, uzviknu moj ujak, „i supa i onaj ko ju je kuvao i oni koji će je jesti!”

Marta pobeže. Ja odletem za njom i obreh se, ni sam ne znam kako, u trpezariji, na stolici gde obično sedim. Pričekah nekoliko trenutaka. Profesor ne dođe. Koliko ja pamtim, bilo je to prvi put da je izostao sa svečanosti obeda. A kakav je to obed bio! Supa sa peršunom, omlet sa šunkom začinjen kiseljikom s oraškom, teleći bubrežnjak s kompotom od šljiva i, na kraju, rakovi na šećeru, a sve to zaliveno dobrim mozelskim vinom.

Evo šta je sve zbog jedne stare hartije propustio moj ujak. Pravo da kažem, smatrao sam da sam ja, kao njegov odani sestrić, obavezan da jedem i za njega i za sebe. To sam savesno i uradio.

„Nikad tako nešto nisam videla!”, reče dobra Marta. „Lidenbrok da ne obeduje!”

„Prosto da čovek ne veruje!”

„To sluti na nešto!”, prihvati stara služavka, klimajući glavom.

Po mom mišljenju, to nije slutilo ni na što osim na grdno praskanje, kad ujak bude video da su njegov obed pojeli drugi.

Dovršavao sam poslednjeg raka kad ujakov gromki glas prekide moje uživanje u ovoj poslastici. Skočih jednim korakom iz trpezarije u kabinet.